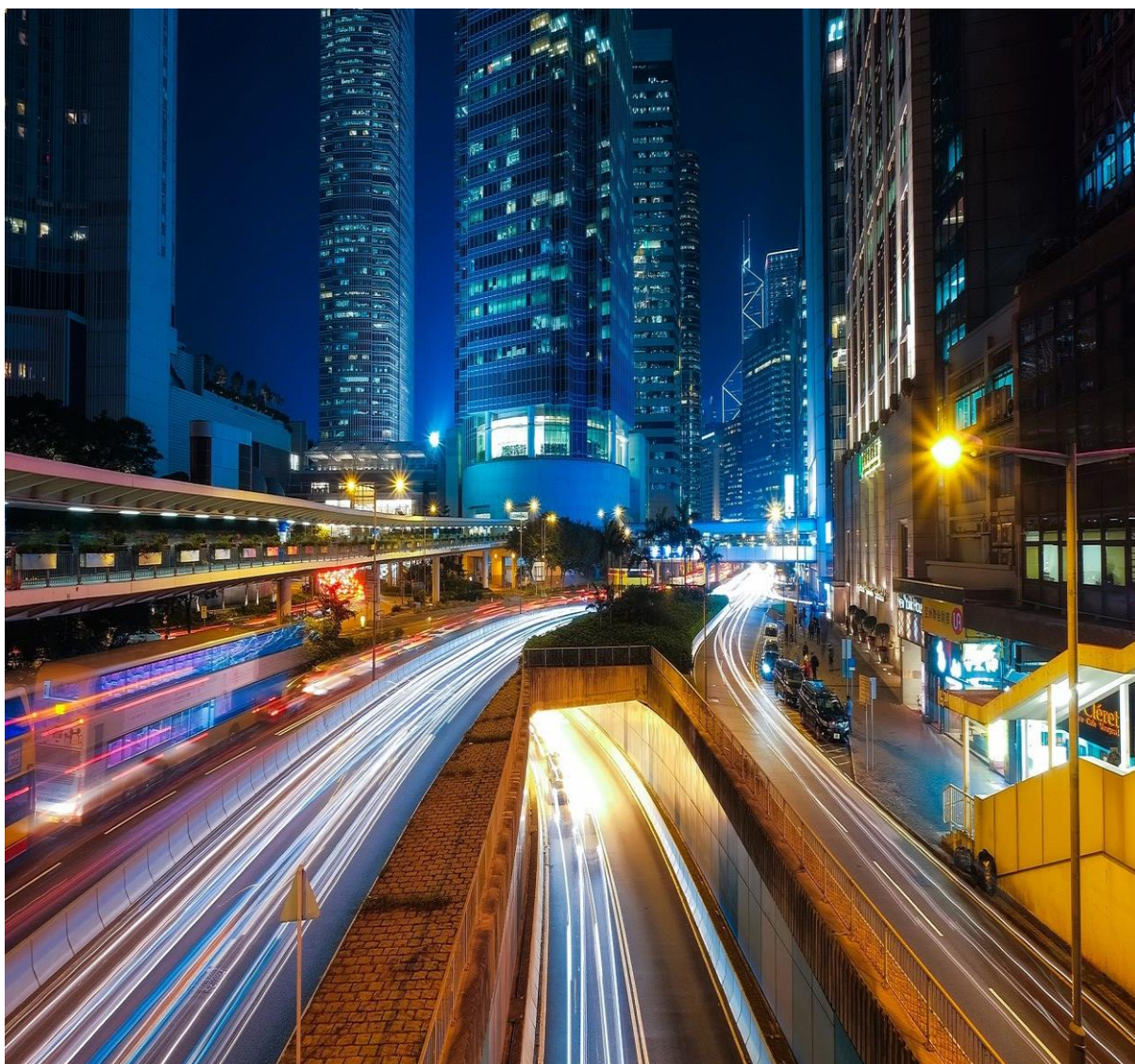

Õpetajahariduse õpiteed.

Praktikaaruanne

Õpetajahariduse õpiteed. Praktikaaruanne

Autor: Hanna-Liis Kaarlõp

Juhendajad: Kristel Vaher, Tiina Annus

Viitamine: Kaarlõp, H-L.(2021). Õpetajahariduse õpiteed

Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium

Haridus- ja Teadusministeerium

Munga 18, Tartu 50088, Eesti

Tel: +372 7350120

E-post: hm@hm.ee

www.hm.ee

© autorid ja Haridus ja Teadusministeerium, 2016

Tellija ja väljaandja: Haridus- ja Teadusministeerium

1. Miks see teema on tähtis?

Üks Eesti haridussüsteemi viimaste kümnendite suuremaid väljakutseid on õpetajate järelkasv. Kui varasemalt on olnud probleemiks noorte vähene osakaal õpetajaskonnas ning meesõpetajate vähesus, siis viimased uuringud viitavad justkui olukorra paranemisele. Teisalt on märgata suundumust, et õpetajakoolituse lõpetanute karjäärimudel ei ole sirgjooneline, paljud lõpetanud ei asu ülikooli lõpetamise järel õpetajana tööle või töötavad koolis lühiajaliselt. Kasvanud on meeste osakaal alustavate õpetajate hulgas, samas kasvab ka õpetajakoolituse õpingute katkestanute hulk. Muutunud on õpetajate vanuseline koosseis, õpetajaid on puudu vanuserühmas 40–49 ja kõige suurem vajadus aineõpetajate (reaal- ja loodusained) järele, seda eriti teatud piirkondades. Kritiseeritud on ka praegust ainekeskset õpet kõrghariduses, mis ei toeta piisavalt vajalike üld- ja tulevikupädevuste omandamist (Sellio & Vaher, 2018; Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035). Kuidas täna õpetajaks õpitakse ja millised muutused on viimase kümne aastaga toimunud? Õpetajahariduse õpiteede ülevaate eesmärk on 1) kirjeldada Tallinna ja Tartu Ülikooli õpetajakoolituse õppekavadel toimunud muutusi aastatel 2010–2021; 2) tuua uuringu andmete põhjal välja olulisemad järeldused ja soovitusel.

2. Empiiriline uuring

2.1. Uuringu meetodi ja valimi tutvustus

Viidi läbi kvalitatiivne Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli õpetajakoolituse õppekavade sisuanalüüs. Esimeses etapis võrreldi kõiki 2010 ja 2021 aastal olemas olnud õppekavu, et märgata üldisi suundumusi. Seejärel valiti välja 19 õppekava, mida analüüsiti lähtuvalt kriteeriumitest: alustamise tingimused aastal 2010 ja 2021, ained aastal 2010 ja 2021, lõpetamisel väljastatav sertifikaat. Lõppvalimi koostamisel peeti silmas, et võrdluses oleks esindatud nii Tallinna Ülikooli kui Tartu Ülikooli alushariduse, klassiõpetajate, aineõpetajate ja kutseõpetajate õppekavad. Analüüsiti järgmisi õppekavu:

- alusharidus: alushariduse õppekava (Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool), koolieelsete lasteasutuste õpetaja mitmekeelses koolis (Tartu Ülikool);

- klassiõpetaja: klassiõpetaja õppekava (Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool), klassiõpetaja mitmekeelses koolis (Tartu Ülikooli Narva Kolledž);
- kutseõpetaja: kutseõpetaja õppekava (Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Tallinna Ülikooli ja TalTechi ühisõppekava);
- aineõpetaja: ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetaja (Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool), kunstiõpetaja (Tallinna Ülikool), matemaatika- ja informaatikaõpetaja (Tallinna Ülikool), humanitaarainete õpetaja mitmekeelses koolis (Tartu Ülikooli Narva Kolledž), mitme aine õpetaja (Tallinna Ülikool), informaatikaõpetaja (Tartu Ülikool), mitme aine õpetaja (Tallinna Ülikool).

2.2. Tulemused

Esimese etapi tulemused

2010/2011 versus 2021

- Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli õppekavad on muutunud sarnasemaks – ühtlustunud on praktika maht õpetajakoolituse õppekavadel, praktika on valdavalt läbiv.
- Õppekavad vastavad selgemalt õpetajakoolituse raamnõuetele – lisandunud on kutsesobivuskatsed, määratletud õppekava sisu vastavalt raamnõuetele (üldhariduslikud õpingud, aine või erialased õpingud, kutseõpingud, magistritöö, mis eeldab pedagoogilist uurimistööd).
- Muutunud on magistritöö maht EAPdes, see on pigem vähenenud.
- Mõningatel erialadel on näiliselt lihtsustunud vastuvõtt magistriõppe õppekavale, et laiendada sisseastujate baasi. Loobutud on erialase bakalaureusekraadi nõudest või varasemate eeldusainete olemasolust. Üliõpilased peavad sisseastumiseks tegema akadeemilise testi ja läbima erialakatse ja hiljem õpingute käigus läbima tasandusmooduli.
- Õpetajakoolituse õppekavade hulk on vähenenud, osa õppekavadest on liidetud või suletud.
- Suurenenud on õppekavade sidusus kutsestandardiga, rohkem pööratakse rõhku õpetaja üldisi kutseoskusi toetavatele ainetel.

Teise etapi tulemused

Alusharidus

Alushariduse õpetajate esmaõpe on toimunud aastaid bakalaureuseõppes, viimastel aastatel on juba võimalik õppida ka magistriõppes. Võrreldes 2010 aastaga on Tartu Ülikoolis muutunud see, et bakalaureusetöö maht on suurenenud, Tallinna Ülikoolis on bakalaureusetöö asendunud bakalaureuseeksamiga. Praktika mahud on Tallinnas ja Tartus ühtlustatud. Lisandunud on moodul, mis võimaldab õppida välismaal.

Klassiõpetaja

Klassiõpetajate õpe toimub integreeritud õppekaval (bakalaureuse- ja magistriõppena). Võrreldes 2010. aastaga on Tartu Ülikoolis sisseastumisnõuetesse lisandunud kutsesobivuskatse, mõlemas ülikoolis muutunud magistritöö maht ja kohustuslikkus. Tallinna Ülikoolis oli magistritöö maht 2009/2010 15 EAPd, 2019/2020 18 EAPd, sh pidid üliõpilased läbima eelnevalt mooduli Uurimistö alused (24 EAPd), Tartu Ülikoolis oli 2009/2010 võimalik valida magistrieksami (15 EAPd) või magistritöö (30 EAPd) vahel, 2019/2020 õppekava versiooni järgi tuleb üliõpilastel läbida uurimistö moodul (36 EAPd, sh magistritöö 24 EAPd). Klassiõpetaja õpinguid iseloomustab mõlemas ülikoolis kasvanud praktika maht, samuti on mõlemas ülikoolis kohustuslik läbida nüüd lisaeriala klassiõpetaja eriala kõrval.

Aineõpetaja

Aineõpetajate koolitus toimub magistriõppes. Muutunud on sisseastumistingimused, lisandunud on kutsesobivuskatsed. Märkata on erinevusi kahe ülikooli, samuti humanitaar- ja reaalainete õpetajate ning kunstiopetuse õpetajate õppekavade sisseastumistingimuste vahel. Tartu Ülikooli informaatika ja matemaatika õpetaja õppekaval on sisseastumise eelduseks 60 EAP ulatuses matemaatika -ja informaatika alaseid eeldusaineid, Tallinna Ülikoolis matemaatika õpetaja erialal 45/20 EAP ulatuses eeldusaineid. Seevastu eesti keele ja ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja õppekava (Tallinna Ülikool) eeldusaineid ei nõua, õppe jooksul tuleb aga läbida tasandusainete moodul. Tallinna Ülikooli ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja

õppekaval on vähenenud ühiskonnaõpetust toetavate ainete hulk, loobutud on ühiskonnaõpetuse tasandusmoodulist, samuti nõudest, et bakalaureuse tasemel oleks läbitud ühiskonnaõpetuse kõrvaleriala. Erinevused ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate õppekavades on ilmsed ka Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli magistritöö nõuetes. Tartu Ülikoolis on võimalik valida magistritöö mahus 30/15 EAPd või sooritada magistriksam (15 EAPd), Tallinna Ülikoolis magistriksamit sooritada ei saa, magistritöö maht on 18 EAPd. Praktika maht on kõigil aineõpetaja õppekavadel kasvanud ja toimub läbivalt õppesemestrite jooksul (24 EAPd).

Kutseõpetaja

Kutseõpetajate koolitus toimub Tartu Ülikoolis bakalaureuse tasemel, Tallinna Ülikoolis nii bakalaureuse- kui magistriõppes. Võrreldes 2009/2010 õa ja 2020/21 õa õppekavu kahes ülikoolis ilmneb, et Tartu Ülikoolis tuleb õppe lõpetamiseks sooritada bakalaureusetöö (12 EAPd, sh 4 EAPd seminaritööst), Tallinna Ülikoolis on võimalik valida kas eksami (6 EAPd) või bakalaureusetöö vahel. Tallinna Ülikooli magistritaseme õppekava võrdluses ilmneb, et alates 2015/16 on õppekava Tallinna Ülikooli ja TalTechi ühisõppekava, lõpetamiseks tuleb sooritada magistritöö (18 EAPd), mille maht on 2009/2010 õppekava töö mahuga võrreldes vähenenud.

3. Järeldused ja soovitus

Märgata on paindlikkuse kasvu mitteformaalsete teadmiste nt töökogemuse kaudu omandatu arvestamisel formaalõppes (nt ajaloo õpetaja ja eesti keele õpetaja magistriõppesse sisseastumisel), kuid seda mitte kõikide erialade lõikes. Nii on erialase bakalaureusekraadi või eelnevalt kindlaksmääratud mahus ainete läbimise kohustus säilinud kunstiõpetaja õppekaval (Tallinna Ülikooli ja Kunstiakadeemia ühisõppekava), informaatika õppekaval (Tartu Ülikool), mitme aine õpetajal (Tallinna Ülikool), matemaatika- ja informaatikaõpetaja õppekaval (Tartu Ülikool).

Lisandunud on mikrokraadid ja õpiampsud, võimalus pikendada nominaalset õppeaega. Teisalt on individuaalne õpe kallis ja sellele pole piisavalt rahastust. Osaliselt on õpetajakoolituses muutunud õppijate sihtrühm, st lisandunud on karjääripöörjad ja elukestvast õppest huvitatud, kes teatud juhtudel kooli õpetama ei lähe. Valdkonniti võib aineõpetajate õppes olla mõistlik põhikooli ja gümnaasiumiõpetajate väljaõpet diferentseerida.

Probleemiks on, kuidas tagada õpetajakoolituse kvaliteet üha individuaalsemaks muutunud õppe tingimustes.

Tähelepanu tuleks pöörata järgmistele aspektidele:

- 1. Toetada varasemat teadlikku valikut õpetajakutse kasuks, pakkuda võimalust õppida integreeritud õpetajakoolituse õppekavadel.** Teiste riikide kogemus näitab, et õpetajate kutsekindlusele mõjub positiivselt varajane teadlik otsus õpetajaameti kasuks (Eurydice Report, 2021), sama kinnitab Eesti kontekstis ka klassiõpetajate suurem kutsekindlus. Viimase kümne õppeaasta võrdluses töötab koolis aasta pärast ülikooli lõpetamist 77% klassiõpetajatest, aineõpetajatest 61%, viimase viie aasta vaates jätkab pärast lõpetamist tööd koolis 74% klassiõpetajatest ja 53% aineõpetajatest. Üheks mõjuteguriks asuda tööle õpitud ametisse on mh ka palk.
- 2. Toetada aineõpetajate õppekavadel sidusust bakalaureuse- ja magistriõppe vahel.** EHISe andmetel on vähenenud õppijate arv, kes kohe pärast bakalaureuseõpinguid jätkavad õpinguid magistriõppes. 2010/11 õppeaastal oli neid 61%, 2019/20 õppeaastal 36% lõpetanutest¹, samuti on vähenenud sidusus bakalaureuseastmes õpitu ja magistriõppe valiku vahel. Kui 2010/2011 jätkas õpinguid samal õppekaval 70% lõpetanutest, siis 2019/2020 oli see 51%. Kaaluda võiks õpetajakoolituse mooduli või aine (vt näiteks ainet

¹ Siinsete EHISe andmete puhul vaadeldi 2009/2010 õa järgmisi õppekavu - , ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja, eesti keele ja kirjanduse õpetaja, eesti keele kui võõrkeele õpetaja (Tallinna Ülikool), matemaatikaõpetaja, informaatikaõpetaja, kunstiõpetuse õpetaja, eesti keele ja kirjanduse õpetaja, eesti keele ja kirjanduse õpetaja mitte-eesti koolis, ajalugu (Tartu Ülikooli) ja 2019/2020 ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetaja, eesti keele ja kirjanduse õpetaja (Tallinna Ülikool), kunstiõpetaja (Tallinna Ülikooli ja Kunstiakadeemia ühisõppekava), kunstide ja tehnoloogia õpetaja (Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia).

Õpingud ja karjäärivõimalused haridusvaldkonnas, Tallinna Ülikool) lisamist bakalaureuseõppe õppekavadele, õpetajakoolituse kui ühe õpiväljundi lisamist bakalaureuseõppe õppekavadele ja võimalust õpetajakoolituse lisa-aastaks pärast akadeemilise magistri õppekava lõpetamist.

- 3. Toetada klassiõpetaja õppekaval** võimalust pärast õppe lõpetamist jätkata õpinguid ühel aineõpetaja õppekaval, et õpetaja saaks õpetamispädevuse põhikooli lõpuni.
- 4. Toetada õpetajakoolituse õppekavadel** õpetaja rolli mõtestamist digiajastul, kontaktõppest tulenevate võimaluste ja väljakutsetega toimetulekut.

Kasutatud kirjandus

Ader, M. (2021). Ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetajate koolitamine 1999–2020. Magistritöö. Tallinna Ülikool.

EHIS. Eesti Hariduse Infosüsteem. www.ehis.ee

Eurydice Report (2021). Teachers in Europe. Careers, Development and Well-being. European Commission.

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.

https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_haridusvaldkonna_arengukava_2035_seisuga_2020.03.27.pdf

Selliöv, R., Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISE andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium